

ÇELEBİ MEHMED'E SALTANAT YOLUNU AÇAN OLAY:
ÇAMURLU-OVA SAVAŞI*

*Necdet ÖZTÜRK***

Anadolu'nun kuzeybatısında Bizans ve Anadolu Selçuklu devleti sınırları üzerinde XIV. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Osmanlı beyliği, kurulduğu tarihten itibaren Bizans ve Türk beylikleri aleyhine sınırlarını mütemediyen genişletti. Aynı yüzyılın ilk yarısında Rumeli'ye de geçen Osmanlı kuvvetleri, bu yakada, daha sonraki fetihler için üs teşkil edecek bazı stratejik yerleri ele geçirdi. Osmanlıların küçük bir *uç beyliği*nden devlete doğru yükselişleri çok hızlı bir şekilde gelişti. Ne var ki, Osmanlı devletinin Anadolu ve Balkanlarda büyük bir güç haline gelme gayretleri, Yıldırım Bayezid ile Timur arasında 28 Temmuz 1402 yılında vuku bulan Ankara savaşı¹ ile, kısa bir süre de olsa kesintiye uğradı. Bu savaşta, Yıldırım Bayezid yenildi ve Timur'a esir düştü. Ankara bozgunu Osmanlı devleti için bir felâket oldu. Devlet bir süre hükümdarsız kaldığı gibi, ülkenin birlik ve bütünlüğü de bozuldu. Timur yalnız Yıldırım Bayezid'i esir etmekle kalmayıp, Osmanlıların Anadolu'daki gücünü de yoketmeyi hedeflemişti. Yıldırım'ın oğullarından her biri ülkenin bir köşesine kaçmışlardı. Her ne kadar Timur Anadolu'yu terketti (1403 ilkbaharı) ve iki yıl sonra Çin'e yaptığı sefer esnasında öldü ise de, Anadolu'nun mukadderatına yaptığı kısa, fakat çok şiddetli müdahale büyük sonuçlar doğurdu. O, Osmanlıların kudretini yere sermiş ve böylelikle Bizans imparatorluğunun hayatını yarım yüzyıl daha uzatmış oldu. Onun Anadolu'dan ayrılmasından sonra şehzâdeler bir bir ortaya çıkarak saltanat davasına kalkıştılar. Osmanlı tahtını elde etmek uğruna yapılan kardeşler arasındaki bu mücadele 1413 yılına kadar devam etti. Ankara bozgunundan 1413'te Çelebi Mehmed'in² Osmanlı ülkesine tek başına hâkim olmasına kadar geçen süre *fetret devri*³ veya *fâsıla-i saltanat* diye bilinir. Timur'un izlediği politikaların sonucu olarak Anadolu'daki Osmanlı toprakları küçüldüğü gibi, Rumeli'de de gerilemeler oldu. Devlet başsız kaldığı, Anadolu beylikleri Timur tarafından yeniden dirilti-

* Bu yazı, Anadolu Üniversitesi ile Osmangazi Üniversitesi tarafından Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'nun 700. Yıldönümü Kutlamaları çerçevesinde 25-27 Ağustos 1999'da Eskişehir'de yapılan Osmanlı Sempozyumu'na sunulan bildiri.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Y. Halaçoğlu, "Ankara Savaşı", *DİA*, III, 210 vd.

² İ. H. Uzunçarşılı, "Mehmed I", *İA*, VII, 496-506.

³ F. Başar, "Fetret Devri", *DİA*, XII, 480-482.

diği ve Rumeli'deki Osmanlı arazisi hristiyan devletlerle çevrili olduğu halde, Osmanlının Rumeli'deki hâkimiyeti devam etti. Bu durum, Osmanlı devletinin ne denli sağlam temeller üzerine kurulduğunu gösterir. On bir yıl süren karışıklık ve çok başlılığa nihayet Çelebi Mehmed'in devletin idare dizginlerini tek başına eline almasıyla son verildi. Ancak, Çelebi Mehmed için bu o kadar kolay olmadı. Kardeşleriyle mücadele eden Mehmed Çelebi'nin karşısında rakip olarak en son Musa Çelebi⁴ kalmıştı. Bu iki kardeş arasındaki mücadeleye geçmeden önce Ankara savaşı sonrası Yıldırım Bayezid'in hayatta kalan oğulları arasında cereyan eden olaylara ve bu olaylar karşısında Bizans'ın nasıl bir politika izlediğine bakmanın gerekli ve önemli olduğunu düşünüyorum. Yıldırım Bayezid'in dört oğlu arasında meydana gelen taht mücadelesine dair Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgilerin oldukça karışık ve kimi zaman birbirleriyle çelişkili olduğunu öncelikle belirtmek gerekir.

Yıldırım Bayezid Ankara savaşına girdiğinde Emir Süleyman⁵, Mustafa, İsa, Musa, Mehmed ve Kasım Çelebi olmak üzere altı oğlu hayatta bulunuyordu⁶. Kasım Çelebi henüz küçük olduğundan Bursa'da kalmış, Yıldırım'ın diğer oğulları Ankara savaşına katılmışlardı. Savaşın Osmanlı devleti aleyhine neticeleneceğini gören Süleyman, İsa ve Mehmed Çelebiler babalarından habersiz bir şekilde savaş alanını terkederek Timur'a esir düşmekten kurtuldular. Savaş meydanından ilk ayrılan büyük kardeş Emir Süleyman, veziriâzam Çandarlı-zâde Ali Paşa, subaşı Eyne Bey ve yeniçeri ağası Hasan Ağa ile birlikte Bursa'ya gitmiş; ancak Timur'un kendisini takip edeceğini düşünerek burada fazla kalmamış, küçük kardeşi Kasım ve kız kardeşi Fatma

⁴ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Mûsâ Çelebi", *İA*, VIII, 661-666.

⁵ M. T. Gökbilgin, "Süleyman Çelebi", *İA*, XI, 179-182.

⁶ Şükrullah (*Behcetü't-tevârih*, Atsız nşr., *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul 1949, s. 58) Yıldırım Bayezid'in sırasıyla Er-tuğrul, Süleyman Bey, Sultan Mehmed, İsa Çelebi, Musa Çelebi ve Mustafa adlarında altı oğlu olduğunu, Er-tuğrul'un babasının sağlığında öldüğünü, Mustafa'nın babası ile tutsak olup belirsiz olduğunu yazar. *Anonim tevârihler* de Yıldırım Bayezid'in altı oğlundan, ismini vermedikleri bir oğlunun Ankara savaşında belirsiz olduğunu, hayatta Emir Süleyman, İsa, Mehmed, Musa ve Kasım Çelebi olmak üzere beş oğlu kaldığını kaydederler (meselâ bk. F. Giese, *Die altosmanischen anonymen Chronicon*, Teil I, Text und Variantenverzeichnis, Breslau 1922 (*Giese Anonimi*, N. Azamat tarafından *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* (İstanbul 1992, s. 50) adı altında yayınlanmış olup referanslar buna göre verilmiştir. Aynı bilgi için bk. *Zikr-i Mülûk-i Âl-i Osman* (ZMAO, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Sultan Mehmed Reşad ve Tiryal Hanım Ktp. nr. 700), 31^b. Bu *anonim* tarafından hazırlanmıştır.

Sultan'ı ve alabildiği devlet hazinesini de yanına alarak Gemlik'e oradan da Güzelcehisar'a gitmiştir (1402). Emir Süleyman Rumeli'ye hâkim olurken Mehmed Çelebi, Timur'un Anadolu'daki karışıklığı iyice alevlendirmek maksadıyla beylik verdiği Kara Devletşah, Kubad-oğlu, İnal-oğlu Gözler-oğlu, Köpek-oğlu ve Mezid Bey gibi Türkmen beylerini tenkil ederek kendi sancağı olan Amasya'ya çekildi⁷. Emir Süleyman'ın Edirne'de devletin başına geçmesini Mehmed Çelebi başlangıçta iyi karşıladı⁸. İsa Çelebi Balıkesir ve Bursa'da taraflarında bulunuyordu. Musa Çelebi İsa Çelebi'yi mağlup ettikten sonra Bursa'da hükümdarlığını ilân etti. Adı geçen şehzâdeler daha sonra Bursa'ya hâkim olabilmek için birbirleriyle mücadeleye giriştiler.

Bu devirde, Bizans daima zayıf olan şehzâdeyi kuvvetliye karşı destekleyerek Osmanlıların daha fazla parçalanarak zayıflamasını isteyen bir politika izlemiştir⁹. Ayrıca şehzâdeler de birbirleriyle yaptıkları mücadelelerde zaman zaman Bizans'ın yardımına baş vurarak bu devletle dostluk anlaşması yapıyorlardı. Bizans devleti ile münasebet kuran ilk şehzâde Emir Süleyman oldu. Bizans imparatoru II. Manuel Palaiologos (1391-1425) Türklere karşı yardım için gittiği uzun Avrupa seyahatinden döndükten sonra Emir Süleyman'la Bizans arasında Gelibolu anlaşması (1403) yapılmıştır¹⁰. Emir

⁷ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (İstanbul 1971), I, 143 vdd.

⁸ Edirne'de hükümdarlığını ilân eden Emir Süleyman Osmanlı ülkesinin tamamına sahip olmadığından bazı yabancı ve yerli tarihçiler tarafından Osmanlı padişahları listesine dahil edilmez. Ancak Gelibolulu Mustafa Âlî, yıllarca adına hutbe okunduğunu, eski devirlerde çok kısa süre hükümdarlık yapanların olduğunu ileri sürerek bu görüşe katılmaz (*Kitâbü't-târih-i Kühü'l-ahbâr*, I/1, haz. A. Uğur-A.Gül-M. Çuhadar-İ. H. Çuhadar, Kayseri 1997, s. 179 vd.).

⁹ F. Başar, "Fetret Devrinde Osmanlı-Bizans Münasebetleri" (1402-1413), *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı* (İstanbul 1995), s. 247-260.

¹⁰ *Giese Anonimi*, s. 51; *ZMAO*, 31^b. Emir Süleyman'ın Bizans'la yaptığı anlaşma için bk. G. T. Dennis, "1403 Tarihli Bizans-Türk Antlaşması", çev. M. Delilbaşı, *DTCFD*, XXIX, 1-4 (1971-78), s. 157-161. Bu hususta ayrıca bk. Dukas, *Bizans Tarihi* (çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956), s. 47 vd. Ayrıca bk. Dukas'ın Bon baskısından (s. 78) naklen bk. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara 1972³), I, 328, not 1; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (çev. F. Işıltan, Ankara 1981), s. 513; İ. H. Danişmend, *Kronoloji*, I, 147 vd. Bu anlaşmaya göre, Süleyman Çelebi *Kartal*, *Pendik*, *Gebze* ile bazı adaları ve *Misivri*'ye kadar Karadeniz sahilini, Rumeli'de *Selânik*, *Teselya* ve diğer bazı yerleri Bizans'a terketmekte idi. Emir Süleyman aynı zamanda bazı ticarî imtiyazlar vermek suretiyle Venedik ve Cenevizlilerle de anlaşmıştı (3 Haziran 1403). Bu iki İtalyan cumhuriyeti Timur'un Rumeli'ye geçmesine mani olacaklardı. Emir Süleyman ayrıca Sırp despotu Stefan Lazaroviç ile de bazı tavizlerde bulunarak anlaşmıştı (*İA*, XI, 180).

Süleyman anlaşma şartlarına uyacağını göstermek için kardeşleri Kasım'ı ve Fatma Sultan'ı İstanbul'a rehin bıraktıktan sonra Edirne'ye gitmiştir¹¹.

Timur Anadolu'dan ayrılacağı sırada Yıldırım Bayezid'in cenazesiyle esaretten azat ettiği Musa Çelebi'yi Kütahya'ya göndermiş ve kuvvetli bir rivayete göre bu şehzâdeye Bursa'yı vermiştir. Musa Çelebi Bursa'ya hâkim olabilmek için Karasi taraflarında bulunan İsa Çelebi'ye karşı muhtelif savaşlara girişmiş ve sonuçta başarı göstererek Bursa'da tahta çıkmıştır. Böylece Süleyman, İsa ve Mehmed Çelebilerden sonra Musa Çelebi de saltanat davasıyla ortaya çıkmıştır. Şehzâdelerden her biri Timur'a elçiler göndererek bağlılıklarını arz ettiler. Timur, elçileri çok ustaca cevaplarla geri göndermiş, hatta her şehzâdeye saltanat iddia etmesi tavsiyesinde bulunmuştur. O, izlediği bu siyasetle şehzâdeleri birbirine düşürmek istemiştir.

Emir Süleyman Rumeli'ye geçtiği sırada yukarıda zikredilen devlet erkânı beraberinde olduğundan, diğer şehzâdeler karşısında önemli bir üstünlüğe sahipti. Rumeli'de durumunu sağlamlaştıran Emir Süleyman nüfuzunu Anadolu'da da yaymaya kalkışınca şehzâdeler arasındaki saltanat kavgası kesin bir şekilde başlamış oldu.

Çelebi Mehmed, Edirne'de tahta oturan ağabeyi Emir Süleyman'ın hükümdarlığını başlangıçta iyi karşıladı. O, Emir Süleyman'ın hükümdarlığını "*Emîrüm ulum ve ulu karındaşum. Eğer atamız öldü ise kendüler sağ olsun mübârek-bâd*" sözleriyle tebrik ederek bağlılığını bildirdi. Ayrıca hediyeler ve armağanlar gönderdi. Kardeşinin bu davranışından memnun kalan Emir Süleyman da Mehmed Çelebi'ye mukabil hediyeler gönderdi¹². Ancak iki

¹¹ Bu hususta Bizans tarihçisi Dukas şunları yazmaktadır: "Süleyman Çelebi batı tarafına geçerek İstanbul'a girdi ve İmparatorun ayaklarına kapanarak aşağıdaki ricalarda bulundu. Ben senin oğlunum, sen ise benim babamsın. Bundan sonra aramıza ne fitne, ne fesat, ne de rezalet girecek. Yalnız cetlerimden kalan yerler için beni Trakya beyi yap dedi. Henüz rüşte erişmemiş kardeşlerinden birini ve Fatma Hatun adında bir yeğenini rehin olarak İmparatora bıraktı. Bundan başka İmparatora Selânik'i ve Zitunio'ya kadar Strimone (Ustrumca) nehri havalisi ile Mora'yı verdi." (*Bizans Tarihi*, s. 47 vd.). Bu anlaşma Türk devlet ricalinin ve özellikle Evrenos Bey'in muhalefetine rağmen vuku bulmuştur. Emir Süleyman'ın ağır yükümlülük altına girdiği bu anlaşmayı, öbür kardeşlerinin kendisine karşı girişecekleri mücadelede Bizans'ın yardımını sağlamak ve diğer hristiyan devletleriyle de ihtilâfa düşmemek amacıyla imzaladığı anlaşılmaktadır ve anlaşma 3 Haziran 1403'te imzalanmıştır (*16. Asırda Yazılmış Anonim Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi Giriş ve Metin*, [1373-1512], haz. Ş. Baştav, Ankara 1973, s. 68).

¹² *Giese Anonimi*, s. 51 vd.; *ZMAO*, 32^a; Âşık Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman* (Âlî Bey nşr., İstanbul 1332), s. 81; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-tevârih* (İstanbul 1279), I, 218 vd.

kardeş arasındaki bu dostluk, İsa ve Mehmed Çelebiler arasındaki mücadelede Emir Süleyman'ın İsa Çelebi'yi desteklemesi yüzünden bozuldu. O, Anadolu'daki hâkimiyetin büyük kardeş İsa Çelebi'ye ait olması gerektiği fikrini ileri sürerek onun tarafını tuttu¹³.

Kardeşi İsa Çelebi'nin Bursa'ya yöneldiğini öğrenen Mehmed Çelebi Bursa'yı zapt için hemen harekete geçti. Ancak çarpışmalara girişmeden önce vezirleriyle ve beyleriyle nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hususunda istişare etti. Balıkesir subaşı Eyne Bey meselenin savaş yoluyla değil barışla halledilmesini tavsiye etti. Onun görüşüne göre Aydın, Saruhan, Germiyan, Karasi ve Karaman İsa Çelebi'nin; bunun dışında kalan Anadolu toprakları Mehmed Çelebi'nin hâkimiyeti altında olacaktı. Mehmed Çelebi, Anadolu'nun kendisi ile kardeşi İsa Çelebi arasında taksimi demek olan Eyne Bey'in bu plânını benimsedi. Ancak, İsa Çelebi gelen elçiye büyük kardeş olduğunu, bu yüzden tahtın kendi hakkı olduğunu söyleyerek barış yolunu kapattı. İki taraf kuvvetleri arasında meydana gelen Ulubad savaşını İsa Çelebi kaybetti ve bir gemiye binerek İstanbul'a kaçtı. Bursa'ya gelen Çelebi Mehmed Bursa halkı tarafından sultan olarak selâmlandı¹⁴. Hatırlanacağı gibi daha sonra Fatih Sultan Mehmed'in oğullarından Cem Sultan da ağabeyi Bayezid'e benzer bir teklifte bulunmuştu. Buna göre, Osmanlı devletinin Rumeli'deki topraklarında Bayezid, Anadolu'da ise Cem Sultan hüküm sürecekti. Devletin bütünlüğünü tehdit eden bu tehlikeli teklif kabul görmemişti¹⁵.

Çelebi Mehmed Bursa'dan İznik'e oradan da Yenişehir'e geçti. Bu arada Karasi, Saruhan ve Aydın beyleri kendisine bağlılıklarını bildirdiler. Çelebi Mehmed Germiyan-oğlu Yakub Bey'e bir mektup yazarak babası Yıldırım Bayezid'in tabutunu ve kardeşi Musa Çelebi'nin Bursa'ya gönderilmesini istedi. Babasını Bursa'da defneden Çelebi Mehmed Tokat'a döndü.

¹³ Behiştî Ahmed Sinan Çelebi, Emir Süleyman'ın İsa Çelebi'yi desteklediğine dair şunları yazıyor: "ben kail degilüm ki, ulu karındaşımız tururken kiçi taht-ı hilâfete çıkup saltanat eyleye. Anatoliya geçelüm, eger âdâb-ı mütâba'at yerine getirüp muhâlefet itmeyüp gelürse memleketden hükümet itmege yer ta'yîn idem (*Tevârih-i Âl-i Osman*, British Museum, Add. Gr. Mr. 7869'dan çekilmiş olan nüsha Süleymaniye Ktp. Mikrofilm Arşivi nr. 2764, 55^{a-b}).

¹⁴ "İsa Bey dahi mektubu elçi elinden alıp, okuyup, mazmûnını bilip, cevap verdi ki, şimdi ben ulu karındaşım, taht benim elimdedir. Ol henüz bir genç oğlandır. Beylik anın nesine gerektir" (Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, F. R. Unat-M. A. Köymen nşr., Ankara 1987², II, 425 vdd.; *Tâcü't-tevârih*, I, 224).

¹⁵ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara 1975³), II, 163 vd.

Diğer taraftan Edirne’de tahta çıkan Emir Süleyman Çelebi Mehmed’in İsa Çelebi’yi Bursa’dan çıkardığını işitince telâşa kapıldı. O, beylerine Anadolu tarafına geçmek istediğini, kardeşi Mehmed’in küçük olduğu halde babasının Anadolu’daki topraklarına tamamıyla sahip olduğunu söyleyince, onlar da Çelebi Mehmed’in yaşça küçük ancak devletçe büyük olduğunu, onunla karşılaşan diğer kardeşlerinin yenildiği cevabını verdiler. Adamları ona, Bizans imparatoruna bir mektup yazarak İsa Çelebi’nin kendisine gönderilmesi tavsiyesinde bulundular. Bu görüşü benimseyen Emir Süleyman İsa Bey’in kendisine teslimi karşısında bazı yerleri Bizans’a terketti¹⁶. Serbest bırakılan İsa Çelebi Gelibolu’dan geçerek Karasi vilâyetini aldı. Beypazarı’nda kışlayan İsa Çelebi, buradan Tokat’ta bulunan Çelebi Mehmed’e onun hâkim olduğu topraklara misafir olarak geldiğini bildiren bir mektup yazdı. Çelebi Mehmed bundan duyduğu memnuniyeti bildiren bir mektubu bazı armağanlarla birlikte kardeşine gönderdi. Beypazarı’ndan Sivrihisar’a ve oradan Karaman’a giden İsa Çelebi Karaman-oğluyla yaptığı savaşı kaybedince Bursa’ya hareket etti. Her ne kadar Çelebi Mehmed’in kendisine gönderdiği mektubu gösterdi ise de, Bursa halkı onu şehre sokmadı. Bunun üzerine İsa Çelebi şehri yakıp yıktı.

İsa Çelebi’nin bu tür davranışlara girdiğini duyan Mehmed Çelebi acele olarak Bursa’ya üç bin kişilik bir kuvvet gönderdi. İsa Bey’in ise yanında on bin askeri vardı. İki taraf arasında meydana gelen çarpışmada İsa Çelebi mağlup oldu ve beş on atıyla Kastamonu’ya kaçtı. İsa Çelebi İsfendiyar Bey tarafından iyi karşılandı. Diğer taraftan Bursa’ya gelen Çelebi Mehmed şehrin yakılıp yıkıldığını görünce çok üzüldü

Kardeşi Çelebi Mehmed’e karşı yürüttüğü mücadelede İsfendiyar Bey’in desteğini alan İsa Çelebi tekrar harekete geçti ise de Gerede’de meydana gelen savaşı İsfendiyar ve İsa Bey kuvvetleri kaybetti. Bursa’ya gelen Menmed Çelebi oradan Tokat’a döndü.

Çelebi Mehmed’in Tokat’ta olduğu haberini alan İsa Çelebi Kastamonu’dan tekrar Bursa’ya gelerek Mihaliç’e otağını kurdu. Çelebi Mehmed bunun üzerine on bin kişilik bir ordu ile Tokat’tan Bursa’ya hareket etti. İsa Çelebi kardeşinin Bursa’ya geldiğini duyunca İzmir’e kaçtı. İzmir-oğlundan yardım talep etti. İzmir-oğlu Aydın, Saruhan, Teke ve Menteşe beylerinden İsa Bey’e destek vermeleri hususunda haberler gönderdi. Bu suretle yirmi bin kişilik bir kuvvet toplandı. Çelebi Mehmed on bin kişilik bir ordusu der-

¹⁶ Bk. not 10.

hal İzmir üzerine yürüdü. Kardeşi tarafından dördüncü kez mağlup edilen İsa Çelebi Karaman'a kaçtı. Çelebi Mehmed'le dost kalmayı arzu eden Karaman-oğlu İsa Çelebi'yi ülkesinden çıkardı. İsa Çelebi Eskişehir taraflarına geldiğinde hamamda yakalanıp boğduruldu¹⁷. İsa Çelebi'nin bertaraf edilmesi (1405) ve batı Anadolu beyliklerinin sindirilmesi Mehmed Çelebi'yi Anadolu'nun en önemli hükümdarı durumuna getirdi. Bu tarihten itibaren fetret devrinin sonuna kadar süren mücadele artık Osmanlıların Anadolu-Rumeli mücadelesi biçiminde olmuştur.

Çelebi Mehmed kardeşi İsa Bey'i bertaraf ettikten sonra Bursa'ya geldi. Bu arada ağabeyi Emir Süleyman'ın çok sayıda askerle Çanakkale Boğaz'ını aşarak Anadolu'ya geçtiği haberini aldı. Emir Süleyman'ın bu Anadolu seferine sebep Anadolu'da en önemli hükümdar durumuna gelen Çelebi Mehmed'in artık Rumeli'yi bile tehdit edecek bir güce erişmiş olmasıdır. Çelebi Mehmed vezirleri ve beyleriyle ne yapılması gerektiği hususunda istişarede bulundu. Emir Süleyman'la karşı karşıya gelinmemesi kararlaştırıldı. Çelebi Mehmed Firuz-oğlu Yakub Bey'i Ankara kalesinin muhafazasına tayin ettikten sonra Ankara üzerinden Amasya'ya çekilmek zorunda kaldı. Emir Süleyman kuvvetleriyle Çanakkale üzerinden Bursa üzerine yürümüş ve şehri zaptetmiştir. Ankara Emir Süleyman adına veziriâzamı Çandarlızâde Ali Paşa tarafından işgal edilmiştir.

Çelebi Mehmed'in Bursa ve Ankara'yı geri almak için giriştiği teşebbüslerin neticesiz kaldığını gören Emir Süleyman Karaman-oğullarının elinde bulunan Sivrihisar'ı da almaya kalkıştı. Ancak Emir Süleyman Karaman-oğlu tarafından mağlup edildi. Bu arada Karaman-oğlu ile Çelebi Mehmed arasında Emir Süleyman aleyhine bir dostluk anlaşması yapıldı¹⁸.

Çelebi Mehmed'in yanında bulunan Musa Çelebi, padişah olarak gördüğü kardeşinden İsfendiyar'a oradan da gemi ile Rumeli'ye geçerek Emir

¹⁷ Hoca Sadeddin (*Tâcü't-tevârih*, I, 235) hamamda yakalanıp boğdurulduğunu yazmaktadır. *Neşri Tarihi*'nde (Unat-Köymen nşr., II, 451) ise, "andan İsa Bey, ol aradan kaçup Karaman'a düşüp ol yerde nâ-bedîd oldı. Ayruk nâm u nişânı belürmedi" kaydı yer almaktadır. İsa Çelebi'nin bertaraf edilmesine dair üç türlü rivayet vardır: Bir rivayete göre İsa'yı Musa, diğer bir rivayete göre Mehmed ve nihayet üçüncü bir rivayete göre de Bizans gemileriyle Rumeli'den Anadolu'ya geçen Emir Süleyman izale etmiştir (Danişmend, *Kronoloji*, I, 147).

¹⁸ Bu anlaşmaya göre (1409), Karaman-oğlunun yanında bulunan Musa Çelebi, Mehmed Çelebi'ye sâdik kalmak şartıyla Rumeli'ye geçirilerek orada Emir Süleyman aleyhinde faaliyetlerde bulunacak ve bu suretle Anadolu'da bulunan Emir Süleyman Rumeli'ye dönmeye mecbur kalacaktı (*Neşri Tarihi*, Unat-Köymen nşr., II, 473 vd.; *İA*, XI, 181).

Süleyman'la mücadele edeceğine dair izin istedi. Eğer Rumeli'de beylik ederse sikke ve hutbede Çelebi Mehmed'in adını zikredeceğine dair söz verdi. Ancak Musa Çelebi Rumeli'ye geçince bu anlaşmaya uymayarak kendi hesabına hareket etmiştir. Musa Çelebi İsfendiyar'dan Karaman-oğlu yanına gitti. Bu arada, Rumeli akıncısından huzurları kalmadığını İsfendiyar'a bildiren Eflak Beyi ondan Musa Çelebi'yi Rumeli'ye göndermesini, kızını vereceğini bildiren mektup gönderdi. İsfendiyar bey bu mektubu Karaman'da bulunan Musa Çelebi'ye gönderdi. Musa Çelebi mektubu okuyunca gayet sevindi. Tekrar İsfendiyar'a oradan da deniz yoluyla Rumeli'ye geçti (1409). Musa Çelebi, büyük kardeşi Mehmed Çelebi'nin İsfendiyar bey ve Eflak beyi Mirça bey ile yaptığı anlaşma gereğince, Emir Süleyman'ın Rumeli'ye geçmeye mecbur etmek maksadıyla Eflak'a gönderilmişti. Eflak beyi Mirça Musa Çelebi'yi görkemli bir törenle karşıladı ve kızını vererek Eflak beyliğini ona verdi. Musa Çelebi kısa zaman içerisinde Eflak askerini toplayarak bütün Rumeli'yi zapt etti. Anadolu'da bulunan Emir Süleyman Rumeli'deki bu gelişmeleri duyunca derhal Rumeli'ye hareket etti. Bu durum karşısında Emir Süleyman Musa Çelebi'ye karşı imparator Manuel'den tekrar yardım talep etti. Musa Çelebi Emir Süleyman'ın geldiğini duyunca ordusu ile ona karşı yürüdü. Bazı beyler Emir Süleyman tarafına geçtiler. Meydana gelen savaşta Musa Çelebi yenildi. Emir Süleyman Edirne'ye gelip tahta oturdu¹⁹.

Emir Süleyman'ın Rumeli'ye geçtiğini öğrenen Çelebi Mehmed Bursa'ya geldi. Diğer taraftan Musa Çelebi ile Emir Süleyman arasındaki taht mücadelesi Rumeli'de devam etmekte idi. Edirne'de hamam sohbetinde hoşça vakit geçiren Emir Süleyman son ana kadar yaklaşan tehlikeyi anlamamıştı. İleri gelen beyler ve yeniçeri ağası Hasan Ağa Musa'nın yaklaşmakta olduğunu, gerekli tedbirin alınması lazım geldiğini anlatmaya çalıştı-larsa da etkili olamadılar; üstelik Emir Süleyman Hasan Ağa'nın sakalını yoldurarak hakaret etti. Hasan Ağa bunun üzerine Musa Çelebi yanında yer aldı. Bunu diğer beyler takip etti. Emir Süleyman'ın yanında tanınmış beylerden Karaca Bey, Kara Mukbil ve Temürtaş Paşa-oğlu Oruç Paşa kaldı. Tehlikeyi geç kavrayan Emir Süleyman gece Edirne'den İstanbul'a doğru yola çıktı. Babaeski köylerinden Düğüncü köyünde geceyi geçirdiler. Sabahleyin Musa Çelebi'nin adamları tarafından sarıldılar. Emir Süleyman'ın

¹⁹*Neşri Tarihi* (Unat-Köymen nşr.), II, 430 vdd.; M. Delilbaşı, *Türk Hükümdarlarına Ait Yunanca Ahidnâmeler ve Nâmeler (XIII-XV. Yüzyıl)* (yayınlanmamış Doçentlik tezi, Ankara 1980), s. 98 vd.

yanında bulunan Karaca Bey'i yaraladılar, Kara Mukbil'i katl ettiler. Emir Süleyman'ı tutup bağladılar. Musa Çelebi'nin emriyle Koyun Musası tarafından Emir Süleyman şehid edildi (1411)²⁰. Emir Süleyman'ın Musa Çelebi'nin adamları tarafından öldürülmesinden sonra Osmanlının geleceğini tayin edecek olan saltanat mücadelesi bundan böyle Musa ve Mehmed Çelebi arasında bir süre daha devam etti.

Musa Çelebi ile Çelebi Mehmed Arasındaki Saltanat Kavgası

Musa Çelebi Emir Süleyman'ın Rumeli'de hükmettiği bütün yerlere hâkim oldu. Musa Çelebi ağabeyisi Emir Süleyman gibi atıl bir kimse değildi. Akıncı beyleri ve diğer ümera Emir Süleyman'da göremedikleri hükümdarlık ve liderlik özelliklerini Musa'nın şahsında görmüşler ve o yüzden onu desteklemişlerdi. Babasının sağlığında Rumeli'de akıncı beyliği yaptığından Rumeli'yi çok iyi biliyordu. Bununla beraber Musa ağabeyinin adamlarını değiştirmekten de geri durmadı²¹. İbrahim Paşa ve Kör Şahmelik'i kendisine vezir yaptı. Mihal-oğlu Mehmed Bey'e beylerbeyilik verdi. Simavuna kadısı oğlu Şeyh Bedreddin'i kazasker tayin etti. Musa Çelebi Rumeli'de idareyi tek başına ele alınca Bizans imparatorluğuna karşı sert bir tavır takındı. Kendisine karşı Emir Süleyman'ı desteklemiş olan Bizans imparatorluğundan intikam almak istiyordu. Musa Çelebi, ilk saltanat yılı içinde Rumeli'de Pravadi²², Mederni, Köprü ve Akçabolu'yu geri aldı²³. Musa Çelebi bu başarıları elde ettikten sonra İstanbul'u kuşatma hazırlıklarına başladı. O, Emir Süleyman'ın Anadolu ve Rumeli'de bazı yerleri Bizans'a vermesini şiddetle tenkit etti. Yıldırım Bayezid zamanında Bizanslıların vermeyi taahhüt ettikleri vergiyi vermeleri için Çandarlı Halil Paşa'nın

²⁰ *Neşri Tarihi* (Unat-Köymen nşr.), II, 482 vdd.; *Rûhî Târihi-Rûhî Târihi Oxford nüshası-Değerlendirme*, metnin yeni harflere çevirisi, tıpkı basım ile birlikte, haz. Y. Yücel-H. E. Cengiz (Ankara 1992), s. 426. Âşık Paşa-zâde (Âli Bey nşr. s. 82); *Giese Anonimi*, s. 53; *ZMAO*, 32^b. Her iki anonim Emir Süleyman'ın Edirne'den İstanbul'a doğru yola çıktığını, uğradığı bir köyde düşüncüler tarafından öldürüldüğünü; kardeşinin bu şekilde öldürülmesine öfkelenen Musa Çelebi'nin köy halkını evlerine koyarak ateşe verdiğini yazar. *Behcetü't-tevârih* (s. 59) ve *Neşri* (Unat-Köymen nşr., II, 487) Emir Süleyman'ın sekiz yıl on ay ve on yedi gün saltanat sürdüğünü yazmaktadır. *Anonim tevârihlere* göre yedi yıl hükümdarlık yapan Emir Süleyman'la kardeşi Musa Çelebi arasındaki saltanat mücadelesinden halk bezmişti (meselâ bk. *ZMAO*, 33^a).

²¹ Meselâ bk. Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman* (Fr. Babinger nşr., Hannover 1925), s. 38.

²² *Pravadi*: Bulgaristan'da Varna'nın 30 km. kadar batısında kasaba.

²³ *ZMAO*, 34^b

kardeşi İbrahim Paşa'yı Bizans'a gönderdi. Mesele görüşmeler yoluyla halledilmeyince Musa Çelebi İstanbul'u kuşatmaya karar verdi. Fakat onun İstanbul kuşatması başarısız kaldı (1411)²⁴.

Musa Çelebi'nin veziri Çandarlı İbrahim Paşa diğer beylerle istişarede bulunarak Musa Çelebi'nin kendilerine kötülük edebileceği kanaatine vardılar ve bu kötü gidişata son verebilmek için Çelebi Mehmed ile işbirliği yapılmasını kararlaştırdılar. Ve bu meselede İbrahim Paşa yetkili kılındı. İbrahim Paşa İstanbul'a giderek buradan Çelebi Mehmed'e Rumeli'deki durumu, Musa Çelebi'nin hal ve tavrını bildiren bir mektup gönderdi. Çelebi Mehmed İbrahim Paşa'nın mektubuna itimat etti ve ona hil'at göndererek yanına davet etti. Bursa'ya giden İbrahim Paşa Çelebi Mehmed tarafından veziriâzam tayin edildi. Rumeli'ye geçmek için on beş bin kişilik bir kuvvet toplandı.

Musa Çelebi'nin Edirne'de hükümdarlığını ilan ederek Rumeli'de Emir Süleyman'ın hükmettiği yerlere tamamıyla sahip olması²⁵ ve İstanbul'u kuşatması Mehmed Çelebi'yi Bizanslılarla anlaşmaya mecbur etmişti. Osmanlı şehzâdeleri arasındaki mücadelelerden her fırsatta faydalanmayı düşünen İmparator Manuel bu defa Çelebi Mehmed'i Rumeli'ye geçirmeyi plânlayarak Musa Çelebi'nin İstanbul kuşatmasını kaldırmasını sağladı. Çelebi Mehmed'le Bizans arasında bir anlaşma yapıldı. Böyle bir anlaşma iki tarafın da işine gelmekteydi. Bizans Çelebi Mehmed'in bu dostluk siyasetinden o derece memnun kalmış ki, Bizans tarihçileri, kaderin Bizans'a bahşetmiş olduğu nefes alma aralığının Çelebi Mehmed'in ölümü ve oğlu II. Murad'ın tahta geçmesiyle son bulduğunu kaydetmektedirler²⁶. Yıldırım Bayezid'in şehzâdeleri arasında en diplomatı olan Çelebi Mehmed Bizans'ın karşı karşıya bulunduğu sıkışık durumdan faydalanmayı bildi. Şehirleri kuşatma altında tutulan Bizanslılar da Mehmed Çelebi ile anlaşmayı kendi çıkarlarına uygun buluyorlardı. Çelebi Mehmed'e ve onun veziri Bayezid Paşa'ya Bizans'la bir anlaşma yapılmasının gerekli olduğunu tavsiye eden Musa Çelebi'den kaçarak Çelebi Mehmed'e gelmiş olan Kör Şahmelik idi. Onun düşüncesine göre, Gelibolu Musa Çelebi'nin kontrolünde olduğundan Ru-

²⁴ J. V. Hammer'e göre (*Devlet-i Osmaniye Tarihi*, M. Ata trc., İstanbul 1336, I, 107), İstanbul'a giden İbrahim Paşa Manuel ile görüştüktan sonra Musa Çelebi'ye karşı cephe alarak Edirne'ye dönmedi, Çelebi Mehmed'in yanına gitmek istediğini bildirdi. Bu durum üzerine Musa Çelebi İstanbul'a gelerek şehri muhasara etti.

²⁵ Musa Çelebi'nin Rumeli'deki hâkimiyet alanı için bk. Âşık Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman* (Âlî Bey nşr.), s. 82 vd.

²⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. F. Işıltan, s. 515.

meli'ye geçmek için İstanbul'dan başka bir yer yoktu. Çelebi Mehmed'in Rumeli'ye geçmesini Bizanslılar da istiyordu. Bunun üzerine Çelebi Mehmed Bizans imparatoru ile dost olan Gebze kadısı Fazlullah'ı elçilikle İstanbul'a gönderdi²⁷. Yapılan anlaşmaya göre, Çelebi Mehmed İstanbul üzerinden Rumeli'ye geçecek, eğer mağlup olursa İstanbul'a kabul edilecekti. Bunun karşılığında Musa Çelebi'yi yenilgiye uğratırsa onun Bizans'tan almış olduğu yerleri geri verecekti²⁸.

Çelebi Mehmed Bizansla yaptığı bu anlaşmanın ardından Üsküdar'a geldi. İmparatorla Çelebi Mehmed arasında daha önce yapılan anlaşmalar tasdik edildi. Çelebi Mehmed'in Bizans gemileriyle Boğaz'ı geçtiği haberini alan Musa Çelebi kuşatmayı kaldırarak Edirne'ye doğru çekilmeye başladı. Musa Çelebi ile Mehmed Çelebi arasında Çatalca'nın kuzeybatısında İncegiz denilen yerde yapılan savaşta (1411) Çelebi Mehmed mağlup oldu ve Anadolu'ya çekilmek zorunda kaldı²⁹.

Yanında çok az kuvvet kalmış olan Çelebi Mehmed yaralı olduğu halde İstanbul'a kaçmayı başardı. İstanbul önünde birkaç gün kalan Çelebi Mehmed Bizans imparatoru tarafından iyi karşılandı. Bizans gemileriyle Marmara'yı geçip Bursa'ya dönen Mehmed Çelebi, ertesi yıl İstanbul civarında Musa Çelebi ile yaptığı ikinci savaştan da bir netice alamadı³⁰. Nihayet Çelebi Mehmed, Rumeli'nin ileri gelen beylerinin bir kısmının kendi tarafına geçmesinden sonra Musa Çelebi'ye karşı yürüttüğü mücadelenin üçüncü safhasında, aşağıda da belirtileceği gibi, onu yenerek ortadan kaldırmayı başardı. Musa Çelebi'nin en büyük hatalarından biri, bir bakıma saltanatını borçlu olduğu Rumeli halkı üzerinde büyük nüfuza ve

²⁷ "Sultan Muhammed'ün yanında Bayezid Paşa idi. Sultan Muhammed'ün vezîri idi. Sultan Muhammed eyitdi: "Rum-ili'ne geçmeğe tedârük idün" dedi. Ol zaman Kôr Şahmelik İstanbul'dan çıkup Sultan Muhammed'e gelmiş idi. Paşa, anı okıyalum gelsün nedür görelüm dedi. Geldi: Eytidiler : Rum-ili'ne geçmek isterüz. Tedbîr nedür dediler. Kôr Şahmelik eyitdi: Tekvüre elçi gönderelüm. İstanbul'un tekvüriyle barışalum. Andan gayrı yirden geçmeğe imkân yokdur" dedi. Gelibolu Musa'nundur. Heman Gelivize kadısı Fazlu'llâh'ı elçiliğe gönderdiler. Kadı, tekvür ile begâyet hoş idi. Gelüp buluşup Sultan Muhammed ile tekvüri barışdurdı. Sultan Muhammed dahı Bursa'dan göçdi. İstanbul tekvüri gemiler gönderdi, Sultan Muhammed'i Rum-ili'ne geçürdi."(*ZMAO*, 34^b; *Giese Anonimi*, Azamat nşr., s. 55; *Âşık Paşa-zâde Tarihi*, Âli Bey nşr., s. 83 vd.).

²⁸ *Âşık paşa-zâde Tarihi* (Âli Bey nşr.), s. 84.

²⁹ *Neşri Tarihi* (Unat-Köymen nşr.), II, 492 vdd.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 314.

³⁰ *Neşri Tarihi* (Unat-Köymen nşr.), II, 487 vdd.; *ZMAO*, 33^{a-b}, İ. H. Uzunçarşılı, "Mehmed I.", *İA*, VII, 500.

itibara sahip kişileri iş başından uzaklaştırması olmuştur. Rumeli’de asıl güç ve kudret, devlet erkânı özellikle akıncı beylerinin elindeydi. Musa Çelebi’nin yüksek tabakayı teşkil eden erkân ve kumandanlara karşı duyduğu güvensizlik, bunların fırsat buldukça kendisinden kaçmalarına sebep olmuştu. Musa’dan ilk ayrılan devlet erkânından Çandarlı İbrahim Paşa, Çelebi Mehmed tarafına geçti. Musa Çelebi’nin Rumeli beylerinin servetlerini müsadereye kalkışması İbrahim Paşa’dan sonra Evrenos Gazi, Mihal-oğlu Yahşi, Budak ve Sinan Beylerin da karşı tarafa geçmelerine neden olmuştu. O, Rumeli’nin isim yapmış servet sahibi beylerini öldürdüğü gibi mallarını aldı. Musa Çelebi, kardeşi Emir Süleyman’a sadakat göstermeyerek yanına gelenlerin bir gün kendisine de ihanet edeceklerini düşünüyordu. Bu ümera arasında özellikle Evrenos Gazi’nin Çelebi Mehmed’le anlaşması büyük önem taşıyordu. Çünkü Evrenos Gazi bütün Rumeli halkının sevgi ve saygısını kazanmış bir beydi. Musa Çelebi Evrenos Gazi’yi gönlünü almak için yanına çağırtmış ise de, o artık ihtiyarladığını ve gözlerinin görmediğini bahane ederek bu davete icabet etmedi. Ancak Musa Çelebi ısrar edince Edirne’ye gitmeye mecbur oldu. Eski Osmanlı kroniklerinin kaydettiğine göre Musa Çelebi Evrenos Gazi’nin gerçekten gözlerinin görüp görmediğini anlamak için yemekte kurbağa kızartması ikram etmiş; tehlikeyi fark eden Evrenos Gazi kör taklidi yaparak sunulan kurbağa etini yemişti³¹.

İnceğiz yenilgisi üzerine Anadolu’ya kaçan Çelebi Mehmed bir yandan kendisini güçlendirmeye, diğer yandan da kardeşi Musa Çelebi’yi zayıf düşürecek tedbirler almaya çalıştı. Rumeli’ye ilk geçtiğinde Bizans imparatoru ile dost ve müttefikti. Bu dostluğu devam ettirmeye özen gösterdi. Ayrıca siyasî hareket ederek Musa Çelebi’den memnun olmayan Rumeli beyleri ile irtibat kurmaya çalıştı. Rumeli’nin ilk fatihi Süleyman Paşa ile birlikte Avrupa topraklarına ayak basan Evrenos Bey o zamandan beri ömrünü savaş meydanlarında geçirmiş bir kumandandı. Rumeli’nin güçlü beylerinden Evrenos Gazi Edirne’den Vardar-Yenicesi’ne dönünce oğlu Ali Bey aracılığıyla Çelebi Mehmed’e haber göndererek onun tarafını tutacağını bildirmişti.

³¹ “Evrenos Beğ Musa’nun korkusundan körliğe urdı. Andan Evrenos Beğ’ün kör olduğın işitdi, inanmayup getürtdi. Dahı et yirine kurbağa pişürdi. Önine kodurdi. Yemek ye dedi, ya’ni ri’âyet eyledi. Evrenos Beğ dahı gördi kim Musa’nun fi’li azgundur. Gözsüzler gibi elin o yana bu yana aramağa başladı. Buyurdı elini kolayladılar. Ol dahı ol kurbağanun birisin ikisin alup yedi, bilmeze urdı. Andan Musa Çelebi Evrenos Beğ’i ol hâlde gördi inandı. Eyitdi: “Gerçekdür, gözsüz olmuş” dedi. Gine destûr virdi yerine gönderdi” (ZMAO, 33^b; *Giese Anonimi*, s. 54).

Daha ilk fetihlerden itibaren önemli başarıları bilinen Evrenos Gazi'nin Mehmed Çelebi yanında yer almış olması önemli bir gelişmedir. O, Rumeli'nin askerî durumunu ve siyasî yönünü en iyi bilenlerden biriydi. Bu önemli şahsiyet Rumeli'de izlenecek yol hakkında Çelebi Mehmed'e bilgi veriyordu. Ayrıca o, Sırp sınırındaki beylerden Paşa Yiğit, Budak, Tırhala ve Sinan beylerin tam zamanında Çelebi Mehmed'e katılmalarını sağlamıştı. Çelebi Mehmed'in Sırp Despotu Stefan Lazaroviç ile anlaşmasında Evrenos Gazi birinci derecede rol oynamıştı.

Çelebi Mehmed kardeşi Musa Çelebi'nin Rumeli'deki hâkimiyetine son vermekte oldukça kararlı görünüyordu. Bunun için Amasya'da asker toplama hazırlıklarına başladı. Dulkadir-oğluna elçi göndererek ondan yardım istedi. Çelebi Mehmed bu defa babasının tahtını almaya kararlı olduğunu, gerekirse bu yolda başını bile verebileceğini çevresindekilere söyledi. Ankara'dan Bursa'ya gelindi. Atlı ve yaya otuz bin kişilik bir ordu toplandı. Yalova'ya gelince Bizans imparatoruna haber gönderdi. Bizans'ın verdiği gemilerle asker karşı tarafa geçti. Bizans imparatoru Mehmed Çelebi'ye Musa Çelebi'nin Eflak ve Rum kuvvetleriyle İstanbul'u kuşattığını, halkın dışarı çıkamadığını söyleyerek şikâyette bulundu. Çelebi Mehmed de imparatora kardeşinin üzerine gittiğini, kendisini desteklemesini söyledi. İmparator kendisinin yaşlandığını söyleyerek bazı adamlarını Çelebi Mehmed'e yardımcı olmaları için verdi. Bu arada o, Rumeli'nin şöhretli beylerinden Evrenoz Bey'den bir mektup aldı. O bu mektubunda Musa Çelebi'yle hemen karşı karşıya gelinmemesini, Musa'ya bağlı Burak Bey, Paşa Yiğit ve Tırhala beyi Sinan Bey'in kendi tarafına çekilmesi gerektiğini tavsiye ediyordu. Ve ayrıca kendisinin de hizmetine gireceğini bildirdi. Çelebi Mehmed ordusuyla Edirne'ye geldi. Şehir halkı iki kardeşten hangisi galip olursa ona itaat edeceklerini bildirdiler. Çelebi Mehmed bunu kabul etti³².

Neşri'den takip edebildiğimize göre, Çelebi Mehmed Edirne'den Zağara ovasına hareket etti. Musa Çelebi Mehmed Çelebi'nin geldiği haberini alınca karşı koyamayacağını anlayarak gizlendi. Çelebi Mehmed Filibe'ye oradan Değirmen-deresi'ne geldi. Mehmed Çelebi Meriç suyunu takip ederek ilerledi. Derbend'e oradan da Sofya'ya gittiler. Musa Çelebi yine savaşa cesaret edemedi. Mehmed Çelebi Derbend yakınında Şehirköy-ovası'na kondu. Burada, Paşa Yiğit, Burak Bey ve Tırhala beyi Sinan Bey üç bin adamlarıyla birlikte Çelebi Mehmed'e katılacaklarını dair haber

³² *Neşri Tarihi* (Unat-Köymen nşr.), II, 503 vdd.

gönderdiler. Musa Çelebi kıyafet değiştirerek gizlendi. Çelebi Mehmed Morava suyu kenarına geldi. O, Bayezid Paşa'yı Eflak beyine yardım için gönderdi. Sultan oradan Yelli-dere, Kurşunlu yoluyla Kosova'ya ulaştı. Çelebi Mehmed Haraca (Krçevo)'dan Karasu'ya oradan da Alaaddin-ovası'na³³ geldi. Sultan buradan Sofya'nın güneyinde bulunan Samako kasabası civarındaki Çamurlu'ya³⁴ geldi. Musa Çelebi ise İhtiman'da³⁵ idi³⁶. Musa Çelebi burada beylerinden Tamacı-oğlunu ve Savcı-oğlunu bağlattı. Bu arada İzmir-oğlu Hamza Bey beş yüz atlısıyla Çelebi Mehmed'e katıldı ve Musa'nın yanında Mihal-oğlu Mehmed Bey ile Timürtaş Paşa-oğlu ve Umur Bey'den başka kimse kalmamıştı. Ayrıca Sırp askerleri de Çelebi Mehmed kuvvetlerine katıldılar.

İki taraf kuvvetleri nihayet Çamurlu'da karşı karşıya geldi. Musa Çelebi yedi bin adamıyla savaşa başladı. Yapılan çarpışmada Musa'nın kuvvetleri yenilgiye uğradı. Musa Çelebi cesaretle çarpışmasına rağmen az sayıdaki kuvvetleri mağlup olduğundan kendisi de yaralanarak kuzey istikametine doğru kaçmaya başladı. Fakat Çelebi Mehmed Musa'yı takibe adamlarını gönderdi. Kaçarken Çamurlu denilen yerde çeltik arkına düştü.

Kaynaklar Musa'nın ölümü (10 Temmuz 1413) hakkında değişik bilgiler vermektedir. Neşri'ye göre atına binmeye çalışırken Bayezid Paşa, Mihal-oğlu ve Burak Bey tarafından yakalanıp elleri bağlanmış; Balta-oğlu, Emir Süleyman'ı ne yaptın diyerek onu boğdurmuştur³⁷. Âşık Paşa-zâde ve anonim Türkçe kronikler Musa Çelebi'nin bataklıkta yakalandıktan sonra Çelebi Mehmed'in yanına getirilerek gece çadırda boğdurulup öldürüldüğünü yazmaktadır³⁸. Dukas ise kan kaybından öldüğünü

³³ *Alâaddin-ovası*: Orhan Gazi'nin kardeşi Alaaddin Paşa'nın Bizans imparatoru Kantekuzenos'un Sırlara karşı yaptığı savaşta askerî kuvvetiyle yardım için geldiğinde ordusunun bulunduğu yer (*Neşri Tarihi*, Unat-Köymen nşr., I, 267, not 1).

³⁴ *Çamurlu/Çamurlu-ova*: Bulgaristan'da Samako civarında.

³⁵ *İhtiman*: Bulgaristan'da Sofya ile Tatar-pazarı arsında Filibe'nin 85 km. kuzeybatısında kasaba.

³⁶ Kemal (*Selâtin-nâme*, haz. N. Öztürk, baskıda, b. 1401). İki kardeş arasındaki savaşın *İhtiman*'da vuku bulduğunu yazıyor.

³⁷ *Neşri Tarihi* (Unat-Köymen nşr.), II, 507 vdd.

³⁸ “Sultan Muhammed Edrene'den göçüp Sofya'ya çıktı. Samako'da Musa ile buluşup uğraşdılar. Musa sındı kaçdı. Kaçarken atı çamura çökdü. Musa'nun bir kulu var idi. Derzi Saruca dirlerdi. Musa'nun atı sinirin çaldı. Musa düşdü. Suraca Musa'yı dutdı. Sultan Muhammed'e getürdi. Musa'nun kaydın gördiler. Ol gice Bursa'ya dedesinin yanına

kaydeder³⁹. İki kardeş arasındaki bu savaş bataklık bir arazide meydana geldiğinden, buraya *Çamurlu* ya da *Çamurlu-ova* adı her halde Türklerce verilmiş bir isim olmalı. Rumeli’de üç yıla yakın hükümdarlık yapan Musa Çelebi, kardeşleri ile yaptığı mücadelenin yanı sıra hristiyanlara karşı da savaşmış ve özellikle Bizans devletinin korkulu rüyası haline gelmişti. Fetret devrinde saltanat davasına kalkışan şehzâdelerden Musa Çelebi dışındakiler Bizans’ın desteğine başvurdukları halde, o Bizans’la mücadele etmiş, Emir Süleyman’ın Bizans’ta terkettiği yerlerin bir kısmını istirdat ettiği gibi İstanbul’u dahi kuşatmıştı. Bu dönemde şehzâdeler zaman zaman Bizans imparatoruna sığınmışlar ve imparator da güçlü olan şehzâdeye karşı zayıf olanını desteklemek suretiyle Osmanlı devletinin yeniden toparlanmasına engel olmaya çalışmıştır. Musa’nın cesedi Bursa’ya gönderilerek babasının yanında defnedildi. Çelebi Mehmed Musa Çelebi’ye sonuna kadar sadık kalan Mihal-oğlu Mehmed Bey’i yakalatarak Tokat’ta hapsedirmiş, kazaskeri Şeyh Bedreddin’i İznik’te göz hapsine aldirmişti⁴⁰.

Sonuç olarak, Musa Çelebi’nin *Çamurlu-ova* savaşını kaybetmesi ve ölümü ile Çelebi Mehmed’in karşısında saltanat için rakip kalmadığından *fetret devri* veya *fasıla-i saltanat* adı verilen devir son buldu. Ankara savaşından sonra Yıldırım Bayezid’in oğulları arasında cereyan eden saltanat kavgasında Bizans imparatorluğu her ne kadar güçlü olan şehzâdeye karşı zayıf olanını desteklemek suretiyle Osmanlı devletinin yeniden toparlanmasına engel olmaya kalkışmışsa da, kendi içinden zaafa düşmüş olduğundan beklediği faydayı elde edememiştir. Musa Çelebi’yi bertaraf ederek “sultan” sıfatıyla Osmanlı devletinde hâkimiyeti Çelebi Mehmed’in eline almasıyla iç mücadele sona ermiş, Osmanlı devletinin kuruluşunun daha ilk yüzyılında karşılaştığı en ağır buhran atlattırılmış, ve bu suretle Osmanlı kuvvet ve kudretinin yeniden yükselmesi için gerekli olan şartlar hazırlanmış oldu. Çelebi Mehmed, çetin mücadelelerden sonra babası Yıldırım Bayezid tarafından

gönderdiler.”, *ZMAO*, 34^b-35^a; *Giese Anonimi* (Azamat nşr.), s. 56; *Âşık Paşa-zâde Tarihi* (Âli Bey nşr.), s. 84.

³⁹ “Mehmed’in kumandanlarından birisi, onu takip etmekte iken, Musa geriye dönerek, bunu öldürdü. Kumandanı arkasından gelen süvari kölesi Musa’nın sağ elini omuzundan keserek, bataklığa attı. Tek kollu kalan Musa, fazla kan kaybettiğinden bayıldı ve atından düştü. Kumandanın kölesi, Mehmed Çelebi’ye gelerek efendisinin Musa tarafından öldürüldüğünü ve Musa’nın yaralanmasını anlattı. Mehmed Çelebi’nin gönderdiği adamlar Musa’yı bataklıkta ölü olarak buldular ve cesedini alarak Mehmed Çelebi’nin önüne getirdiler (Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956, s. 58).

⁴⁰ *Giese Anonimi*, s. 56; *ZMAO*, 35^a.

büyük güçlüklerle kurulan merkezi devleti dağılma sürecine götüren gelişmelere son verdikten sonra, Anadolu'da ve Rumeli'de devletin birliğini yeniden tesis etme yolundaki çalışmalara süratle başladı. Onun, saltanat davasına kalkışan üç kardeşiyle yaptığı mücadelelerden başarıyla çıkmış olması, 1243 Köseadağ savaşından sonra Anadolu'nun içine sürüklendiği uzun süren karışıklık dönemine benzer bir durumun ortaya çıkması önlenmiş oldu. Ankara savaşından sonra Osmanlı devletinin içine düştüğü kötü durum ile, babası II. Murad'ın saltanatının ilk yıllarında ortaya çıkan ve devleti bir süre meşgul eden *Düzme Mustafalar* olayı, Fatih Sultan Mehmed'in tedvin ettiği *kanunnâmesine* kardeş katli ile ilgili bir madde koymasında etkili olduğu düşünülebilir.